

LANDSPROSTEN Erik Anderssons Minnefond har under en följd av år lämnat ekonomiskt stöd till forskning rörande Jämtlands äldre och tidigmoderna historia. Listan över publicerade monografier, antologier och vetenskapliga artiklar har med tiden blivit imponerande lång. De ansvariga har all anledning att känna sig nöjda med sitt värv. Det handlar i första hand om forskarna själva men också om de sakkunniga i bedömningskommittén liksom företrädarna för Swedbank, som förvaltat den donation vars avkastning möjliggjort denna forskning. Fonden, som instiftades 1962 av lappfogden i Jämtlands län Waldemar Gardham, bär sitt namn efter Erik Andersson, som var landsprost i Jämtland under första hälften av 1500-talet. Erik Andersson hölls av konung Gustav Vasa som dennes särskilde förtrogne i provinsen som vid denna tid i kyrkligt hänseende sorterade under ärkestiftet i Uppsala men politiskt hörde till Danmark-Norge.

I nuläget ser vi tyvärr ett avtagande intresse för äldre och tidigmoderna historia. Detta är en realitet som måste hanteras. Mot bakgrund av hur framgångsrik fonden varit, vill den nu göra en satsning som säkerställer att den även i framtiden får in många och goda ansökningar avseende Jämtlands äldre historia. Detta är alls inte en trend som enbart gäller just fondens verksamhet och forskningen kring Jämtlands historia utan den inbegriper tyvärr svensk historia i allmänhet. Allt färre studenter vid universitet och högskolor väljer att studera människors liv och samhällsförhållanden under perioder före ca 1800.

Landsprosten Erik Anderssons Minnefond har därför för avsikt att aktivt verka för att stimulera intresset för de äldre epokerna genom ett stipendieprogram. Programmet riktas mot studenter som i sina universitetsstudier är verksamma på avancerad nivå, där de inom ramen för sina studier har att skriva relativt omfattande arbeten. Via ett tidigt väckt intresse hos studenterna hoppas fonden skapa en bredare bas för ett framtida utforskande av Jämtlands historia – och Sveriges och kanske övriga Nordens historia på samma gång. Fonden har nämligen som ambition att genom goda exempel (se de teman som beskrivs nedan) inspirera lärare och studenter som sysslar med andra delar av Sverige och Norden. Fonden hoppas kunna skapa efterföljd och erbjuda en mer allmän mötesplats för dem som är intresserade av äldre och tidigmodern historia. Vi vänder oss därför självklart inte enbart till studenter och deras lärare vid svenska universitet och högskolor utan till akademiker i hela Norden.

Fonden ger vidare, i enlighet med sina statuter, i första hand stöd till studier som rör Jämtlands historia före 1645. I syfte att stimulera fler till att intressera sig för äldre historia samt för att bidra till den kunskapsuppbyggnad som är en förutsättning för sådana studier, kommer fonden att inta en positiv attityd även till forskning om Jämtland som berör tiden mellan 1645 och 1800. Sådan forskning bör dock vara av den arten att den snarare kastar ljus över tiden före 1645 än tiden efter 1800.

Arbetet med att planera den nya verksamheten tog sin början i samband med ett möte som fonden arrangerade i oktober 2011 i Östersund, vilket samlade deltagare från svenska och norska universitet. Fonden har sedan dess organiserat rutiner för hur arbetet skall bedrivas i fortsättningen, medan de intresserade forskarna utarbetat ett antal modellprojekt som efter godkännande nu är redo att sjösättas. Forskarna har gjort ett visst förarbete med de aktuella, relativt svårbemästrade källmaterialen för att studenterna skall finna tröskeln till den äldre och tidigmoderna historien litet lättare att kliva över. Källmaterialet i sig måste självklart också vara tillräckligt omfattande för de arbeten studenterna skall skriva. Ambitionen har hela tiden varit att påbörja aktiviteterna så snart

som möjligt, redan från höstterminen 2012, men självklart skall projektet utvecklas vidare och utökas med ytterligare uppsatsteman. De aktuella ämnena presenteras i sammanfattning nedan. Under en särskild rubrik återfinns ämnen som är aktuella inom en snar framtid men som inte finansieras i just denna ansökningsomgång.

Lika viktigt som klart definierade uppsatsämnen är en vetenskaplig infrastruktur som understödjer kontakt mellan de medverkande institutionerna. En sådan infrastruktur, som inbegriper stipendieprogrammet, befrämjar den fortsatta rekryteringen av intresserade masterstudenter. Infrastrukturen innehåller fyra beståndsdelar, enligt följande beskrivning.

1. Infrastruktur

Ett årligt återkommande seminarium

Seminariet bör organiseras så att studenter som har kommit ett stycke på vägen presenterar sina pågående arbeten muntligt, exempelvis i form i korta anföranden om cirka en halvtimme. Därutöver bör studenter som befinner sig i ett tidigt stadium av arbetet kunna delta utan skyldighet att presentera egen forskning. Förslagsvis bör seminaret ligga sent på höst- eller tidigt på vårterminen, så att studenterna har jobbat en eller tre terminer med sina avhandlingar. Detta måste naturligtvis anpassas till de konkreta studieplanerna vid de deltagande institutionerna. Det är naturligt att hålla seminariet i Östersund. Seminariet får gärna ha en enkel inramning och standard, det viktigaste är att skapa en vetenskaplig gemenskap mellan de deltagande individerna och institutionerna. Landsprosten Erik Anderssons Minnesfond bidrar finansiellt till genomförande av arrangemanget.

Det är värdefullt om handledarna också deltar vid seminariet, och eventuellt kan bidra med en eller flera föreläsningar. Det är emellertid viktigt att det är studenternas egna presentationer och diskussionsbidrag som är det väsentliga vid seminariet. Seminariet erbjuder också ett tillfälle att ha "lärmöten" med erfarenhetsutbyte, uppdateringar och vidareutveckling av möjliga uppsatsteman.

I samband med seminariet utses bland de deltagande vilken institution och lärosäte som skall åta sig arbetet med att arrangera påföljande års möte i Östersund, som fonden finansierar.

Ett stipendium från Landsprosten Erik Anderssons Minnesfond

Ett stöd till de studerande kommer att utgå i form av ett kombinerat arbets- och belöningsstipendium på tiotusen kronor. Till det förra kan exempelvis hänföras arkivresor och kopiering etc. Medlen kan även användas för att bekosta resor till de gemensamma möten som årligen avses hållas i Östersund. Stipendiebeloppet rekvireras av den projektansvarige läraren/handledaren när studenten inlett uppsatsarbetet. Den förre förvaltar stipendiet under den tid som arbetet varar. Sedan uppsatsen är ventilerad och godkänd erhåller studenten femtusen kronor som belöning.

Möjligheter till publicering

Fonden ser gärna att lärare och studenter arbetar med ambitionen att bearbeta studentarbetena för publicering. En möjlighet är att omarbete i artikelform och sammanställa till antologier. Detta lämpar sig särskilt när flera studenter jobbar i grupp kring ett gemensamt tema eller källmaterial. En annan möjlighet är att omarbete uppsatserna i riktning mot bok (monografi/rapport). En möjlighet är att

publikationerna ges ut i en serie av exempelvis Landsarkivet i Östersund eller någon av de deltagande institutionerna.

En gemensam hemsida

Det bör vara en gemensam hemsida för alla som är sysselsatta med den aktuella tematiken och är involverade i det "nätverk" som deltar vid det årliga seminariet. Länkar bör finnas till alla pågående studentprojekt (kontaktinfo, projektbeskrivning, uppdateringar hur arbetet fortskrider etc). Det bör också finnas länkar till de aktuella handledarna med redogörelser för vilka fält som det är aktuellt för vederbörande är ge handledning inom. Hemsidan bör dessutom innehålla en uppdaterad förteckning över projekt som är klara att igångsättas och vem som är aktuell för att handleda uppsatserna. Denna förteckning uppdateras fortlöpande. Därutöver bör det finnas länkar till relevant källmaterial. Alla deltagande institutioner bör ha länkar till hemsidan. Ansvaret för att uppdatera hemsidan bör ligga fast. Det är lämpligt att Landsprosten Erik Anderssons Minnesfond hemsida utvecklas för att bli utbildningsprojektets hemsida.

2. Uppsatsteman med inledning höstterminen 2012

Jemtland i Trondheim stift

Ved fredsslutningen i Stettin etter 7-årskrigen ble Jemtland i kirkelig henseende overført til Trondheim stift. Landskapet var dermed under felles overhøyhet på det kirkelige og verdslige området for første gang. Innenfor statsordningen i Danmark-Norge etter 1537 var det kirkelige embetsverket av økende viktighet når det gjelder «statsbygging». Fra Christian 4s regjeringstid føres det også en aktiv kirkepolitikk når det gjelder religiøs ensretting og kamp mot religiøse avvik. «Den konfesjonelle stat» fester grepet.

Jemtland blir et spesielt interessant område i denne prosessen, både fordi prosessen med oppbygging av et kirkelig embetsapparat bygges opp fra grunnen av i løpet av kort tid, og fordi området er et maktpolitisk utsatt grenseområde. En analyse av den kongelige kirkepolitikken i området vil gi bedre kunnskap både til det kirkelige embetsverkets funksjon i den tidlige fasen av den konfesjonelle stat, og vil gi kunnskap til lokale strukturer i Jemtland.

Kildemateriale: Kongebrev (NRR) vil gi innblikk i kongelig politikk, domboksmateriale fra Jemtland vil kunne vise presteskapet i aksjon, det samme gjelder delvis herredagsdombøker (NHD). Arkivet etter domkapitlet i Trondheim (Statsarkivet i Trondheim) samt Trondheim reformats vil kunne gi materiale fra «stiftsledelesen».

Oppgaven vil kunne knytte seg til et pågående masterprosjekt om landsprostembetet i Jemtland med hovedvekt på Erik Anderssons embetstid.

Ansvarig Magne Njåstad, NTNU

Senmedeltida och tidigmoderna gränstvister i Jämtland

Ämnet lämpar sig för två masteruppsatser. Studenterna utnyttjar Jämtland och Härjedalens tryckta diplomatarium för sina undersökningar och därur de domslut efter redogörelse av

tvistefrågan och de dombrev som lagmannen gav efter avslutad tvist, eller det sonebrev han utfärdade. Den ene studenten tar perioden 1340 - 1479 och den andra perioden 1480 - 1530. Huvudfrågan är vilka typer av gränsdragningar och gränstvister som förekommer under de olika perioderna? Resultaten kan kopplas till teorier om äganderätt eller teorier om hur förvaltningsrätten utformades, eller teorier om hur bruksformer förändrades. Resultaten kan också kopplas till kampen om tillgång till allmänningar.

Ansvarig Gabriela Bjarne Larsson, SU

Geografiske referanserammer i Jemtland før 1645

Et av utgangspunktene for studier av dette emnet kan være Olof Holms artikkel "The Integration of Härjedalen into the Norwegian Kingdom" i antologien *The Norwegian Domination and the Norse World c.1100-c.1400*. Ed.: Steinar Imsen. (Rostra. Trondheim Studies in History) Trondheim 2010, s. 229-249. Her vurderer Holm, blant mye annet, hvordan herjedalingene oppgav geografisk tilhørighet og retning i mange ulike sammenhenger. Holm peker på at herjedalingene allerede på 1400-tallet sa at de skulle "til Norge", mens han ikke finner i kildene at de noen gang sa de skulle "til Sverige". Østover oppgav de alltid landskapsnavn, påpeker Holm og slutter at herjedalingene, trass i at de var under den norske krona, oppfattet seg som å befinne seg "utenfor Norge". Derimot problematiserer ikke Holm i artikkelen hvor "Sverige" begynte for herjedalingene i seinmiddelalderen og tidlig ny tid!

De samme spørsmålene kan stilles for jemtene både i middelalderen og tidlig ny tid fram til 1645. Da er det én viktig forskjell, nemlig at jemtene politisk hørte under den norske krona, som herjedalingene, men geistlig under Uppsala fram til 1570. Dermed ligger det muligheter for å sammenlikne jemtens og herjedalingers begrepsbruk på feltet. Alle slike geografiske referanserammer KAN si noe om befolkningens oppfatning om tilhørighet; politisk, sosialt og økonomisk, og er interessante i sammenheng med spørsmål om identitet og lojalitet. Avhengig av de potensielle oppgavens omfang, burde det også være mulig og fruktbart å sammenlikne med andre grenseregioner i datidas Europa. Et nærliggende eksempel er Peter Sahlins studie av grenseregionene mellom Frankrike og Spania i Pyreneene; *The Making of France and Spain in the Pyrenees* (Berkely 1989).

Slik geografisk begrepsbruk vil en kunne hente ut av kilder som er skapt for et annet behov. Det vil altså i utstrakt grad være snakk om "indirekte" opplysninger. Det bevarte kildematerialets eventuelle potensial for slike analyser, er ikke fullt avdekket, men det bør kunne være mulig å skjære til overkommelige temaer og kildemengder for masteroppgaver av ulikt omfang. Pr. idag er det realistisk å tenke seg én eller to studenter på temaet. Fordelen med emnet er at det åpner for å bruke hele det bevarte kildematerialet og at det er like relevant for middelalderen, som tidlig ny tid.

Ansvarig Erik Opsahl, NTNU

3. Prosjekt under utveckling

Kriminalitet og samfunn

En gruppe (3-5 studenter) arbeider med domboksmaterialet fra 1620-40-tallet med formålet å kartlegge de forskjellige typene lovbrudd. Her går det an å gå gjennom kildematerialet i seminarform og kategorisere det etter de sakskategoriene som ble utviklet bl.a. gjennom det norske

«tingboksprosjektet»: Vold, økonomiske tvister, seksualforbrytelser, ulydighet, rettsbrudd, æressaker, religiøse forbrytelser, skatterestanser. Tanken er at hver student tar for seg ett til to av disse temaene, men jobber fram sine oppgaver med en stor grad av felles seminarer og felles veiledning. Det bør ligge i bunnen en felles forståelse av at dette er et prosjekt som til sammen, gjennom analyse av lovbrudd og rettskultur, vil kunne si noe om sosiale relasjoner og normer i det jemtiske samfunnet i tidlig nytid.

Det bør ligge et komparativt element i det, ikke i selve kildearbeidet, men at prosjektet knytter tydelig an til f.eks. tingbokprosjektets terminologi, metodikk og resultater. Dette kan bidra til å løfte undersøkelsene opp på et nivå hvor funnene går inn i en større kontekst. I forlengelsen av undersøkelsen går det an å se for seg at oppgavene omarbeides til en artikkelsamling hvor det kan skrives et oppsummeringskapittel hvor dette kan trekkes klart fram. Det kan også legges til rette for tilsvarende studier av domsmateriale fra etter 1645, med tanke på å undersøke kontinuitet og brudd.

NB: Dette opplegget bør gjøres med 30-studiepoengs masteroppgaver (dvs. studenter på det 5-årig historielektor-programmet). Ideelt sett bør alle studentene begynne samtidig, men det er vel kanskje ikke mulig å få til.

Ansvarig Magne Njåstad, NTNU

Ett förändrat landskap: Jämtland efter 1645

Källmaterialet är till att börja med saköreslängder. Efter hand kan domböcker och kamerala material introduceras. Saköreslängderna utnyttjas för att komma åt hur de sociala relationerna inom bondesamhället i Jämtland påverkades under inflytande av vissa fenomen under 1700-talet, vilka kan sammanfattas i en rad uppsatsteman: 1. Militären och bondesamhället. 2. Svedjebruket. 3. Bruksnäringen. 4. Fäbodväsendet. 5. Staden på landet.

De olika delstudierna får något varierande avgränsningar kronologiskt, men flera kommer att inbegripa äldre skeden under 1600- och rent av 1500-talet. Flera teman är direkt eller indirekt ägnade i rättsligt hänseende tvistemål och frågan om utmarker och deras utnyttjande. Den skisserade tematiken skulle kunna utgöra ett nav för forskningen ända fram till år 1800. När det gäller 1600-talet och medeltiden finns möjlighet till en regressiv historieskrivning, där 1700-talets resurskonflikter skall blottlägga äldre perioders praktiker och förhållningssätt i förhållande till utmarksbruk. På det sättet skulle även ny kunskap och nya frågeställningar kunna generas för äldre skeden.

Ansvarig Per Sörlin, MIUN

4. Anvisningar för ansökan om stöd inom ramen för prostfondens satsning på master avhandlingar

Ansökan inlämnas i samband med ordinarie ansökningstillfälle. Fonden sammanträder två gånger per år och ansökan skall inges före mars respektive oktober månads utgång. Aktuellt belopp att söka är för master/magisteruppsats tiotusen kronor. Behöriga att söka är forskningskompetenta lärare verksamma vid svenska och utländska universitet och högskolor inom i vid bemärkelse de historiska vetenskaperna (för ytterligare upplysningar, se utlysningstext avseende ordinarie utlysningar på www.landsprosten.se). Observera således att det är lärare som står som huvudansvariga för

utbildningsprojekten. En ansökan kan avse fler än ett stipendium, så att flera studenter därmed ingår i större utbildningsprojekt.

Ansökan bedöms utifrån fondens gällande regler för bidrag (se www.landsprosten.se). Beträffande beskrivning av genomförande skall i ansökan särskild omsorg ägnas det förhållande att arbetet utförs av studenter under handledning.

Beviljade stipendiemedel meddelas skriftligt av fonden. Erhållna medel kan rekvireras när de aktuella uppsatsarbetena påbörjats.

Stödet till de studerande på master/magisternivå är ett kombinerat arbets- och belöningsstipendium. Den projektansvarige läraren förvaltar stipendiet under den tid som arbetet varar. Sedan uppsatsen är ventilerad och godkänd erhåller studenten femtusen kronor som belöning ur stipendiet.

För studenter som helt avbryter arbetet med uppsatsen ska hela det utdelade beloppet (10 000 kronor) återbetalas till fonden av ansvarig lärare, såvida inte läraren kan finna en annan student som genomför samma eller likartat projekt.

För de fall då studentprojektet blir färdigt och godkänt och en del av arbetsstipendiet (dvs. de 5 000 kronor som avsatts för omkostnader) blir över, kan läraren beviljas rätt att överföra medlen till annan student vars uppsatsarbete ligger i linje med fondens statuter.

Redovisning av erhållna medel äger rum antingen i samband med de årliga sammankomsterna i Östersund eller på annat sätt som fonden anvisar.